
بسم الله الرحمن الرحيم

شرح جامع و نمونه سوالات

جغرافیای نظامی ایران و کشورهای همجوار

«علوم جغرافیایی»

مولف: سعید جهان‌آرای

انتشارات ارشد

پیشگفتار ناشر

خداوند بزرگ را شاکریم که فرصتی عنایت فرمود تا بتوانیم قدمی در جهت گسترش علم و فرهنگ کشور عزیزمان برداریم و مسیری هموار را در اختیار مخاطبان و داوطلبان علاقمند به ادامه تحصیل قرار دهیم. از آنجائی که درحوزه کتاب‌های درسی و کمک درسی کارشناسی ارشد کتاب‌های زیادی به رشته تحریر در آمده است با این حال وجود یک مجموعه جامع، دقیق، کامل و دارای رفرنس(منابع) مستند احساس می‌شود.

همیشه دغدغه داشتیم که ای کاش می‌شد تمامی منابع پراکنده و گاهاً دست نایافتنی کنکور در یک مجموعه به گونه‌ای جذاب و شیوا آماده می‌شد و همچنین سوالات دوره‌های قبل کنکور نیز به گونه‌ای تشریحی پاسخ داده می شدند، که خدشه‌ای بر آنها وارد نشود و خیال داوطلبان عزیز آنقدر آسوده باشد که اطلاعات مندرج در پاسخنامه‌ها را برای بهره‌گیری در آزمون خود بکار گیرند. این کار با یاری خداوند بزرگ و همکاری نخبه‌ترین دانشجویان و اساتید کشور در انتشارات ارشد هماهنگ گردید و در تمامی مقاطع تحصیلی از کاردانی به کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری در حوزهٔ آزمون‌های سراسری – آزاد و پیام نور بسته‌های آموزشی شامل کتاب‌های بانک سوالات و کتاب‌های شرح جامع درس آماده گردید. در تهیه مجموعه‌های فوق‌الذکر از فارغ‌التحصیلان کارشناسی ارشد و دکتری که حائز رتبه‌های تک رقمی کنکور می‌باشند، استفاده کرده‌ایم، تا شما عزیزان بتوانید در راستای افزایش توان علمی خود در جهت نیل به مقصود خویش نایل آیید. بدون تردید می‌توان گفت که برای اولین بار در نظام آموزشی کشور مجموعه‌ای به این سبک عرضه می‌شود که در کیفیت و کمیت بی‌نظیر بوده و تمامی نیازهای دانشجویان و داوطلبان عزیز را پوشش می‌دهد. امید است که استفاده از این مجموعه عزیزان را در جهت موفقیت در آزمون یاری رسانده باشد. در پایان لازم به ذکر است که بی نقصی محض از آن خداوند متعال می‌باشد، بنا براین از تمامی خوانندگان و داوطلبان عزیز خواهشمندیم نظرات سازنده خود را در مورد این کتاب به سایت انتشارات ارشد اعلام نمایند تا ما را در جهت هر چه بهتر آماده کردن این محصولات یاری رسانند.

با تشکر

ناشـــــر

www.arshadbook. ir

شرح جامع و نمونه سوالات

جغرافیای نظامی ایران و کشورهای همجوار

«علوم جغرافیایی»

مولف: سعید جهان‌آرای

انتشارات ارشد

سرشناسه : جهان‌آرای، سعید،
عنوان و نام پدیدآور : شرح جامع و نمونه سوالات جغرافیای نظامی ایران و کشورهای همجوار/ مولف سعید جهان‌آرای.
مشخصات ظاهری : [۱۲۷] ص.
شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۱۱۵-۳۲۰-۴ : ۲۵۰۰۰۰ تومان
شمارگان : ۵۰ ن
وضعیت فهرست نویسی : فیپا
موضوع : جغرافیای نظامی -- راهنمای آموزشی (عالی)
موضوع : جغرافیای نظامی – ایران – راهنمای آموزشی (عالی)
موضوع : جغرافیای نظامی-- آزمون‌ها و تمرین‌ها (عالی)
موضوع : جغرافیای نظامی – ایران – راهنمای آموزشی (عالی)
موضوع : آزمون دوره‌های تحصیلات تکمیلی -- ایران
رده‌بندی کنگره : ۳۵الف۹الف/ UA۹۹۵
رده بندی دیویی : ۳۵۵/۴۷۵۵
شماره کتابشناسی ملی : ۱۹۵۰۲۰۰

انتشارات ارشد

نام کتاب : شرح جامع و نمونه سوالات جغرافیای نظامی ایران و کشورهای همجوار
نام مؤلف : سعید جهان‌آرای
حروفچینی و صفحه‌آرایی : واحد تایپ و صفحه‌آرایی انتشارات ارشد
نوبت چاپ : اول ۱۴۰۴
شماره استاندارد بین‌المللی کتاب (شابک): ۹۷۸-۶۰۰-۱۱۵-۳۲۰-۴
International Standard Book Number(ISBN): 978-600-115-320-4

مرکز پخش: میدان انقلاب – خیابان وحیدنظری – بین دوازده فروردین و منیری جاوید – پلاک ۱۳۰- طبقه اول واحد ۲ تلفن: ۶۶۹۷۹۲۳۴-۶۶۹۷۹۲۲۷
www.arshadbook.com

هرگونه الگوبرداری از سبک و سیاق و یا تکثیر کل یا قسمتی از کتاب‌های انتشارات ارشد ممنوع بوده و متخلف براساس قانون دفاع از حقوق مولفین و مصنفین تحت پیگرد شدید قانونی قرار خواهد گرفت. واحد حقوقی انتشارات ارشد: تلفن: ۶۶۹۷۹۲۳۴-۶۶۹۷۹۲۲۷

پیشگفتار ناشر

خداوند بزرگ را شاکریم که فرصتی عنایت فرمود تا بتوانیم قدمی در جهت گسترش علم و فرهنگ کشور عزیزمان برداریم و مسیری هموار را در اختیار مخاطبان و داوطلبان علاقمند به ادامه تحصیل قرار دهیم. از آنجائی که درحوزه کتاب‌های درسی و کمک درسی کارشناسی ارشد کتاب‌های زیادی به رشته تحریر در آمده است با این حال وجود یک مجموعه جامع، دقیق، کامل و دارای رفرنس(منابع) مستند احساس می‌شود.

همیشه دغدغه داشتیم که ای کاش می‌شد تمامی منابع پراکنده و گاهاً دست نایافتنی کنکور در یک مجموعه به گونه‌ای جذاب و شیوا آماده می‌شد و همچنین سوالات دوره‌های قبل کنکور نیز به گونه‌ای تشریحی پاسخ داده می شدند، که خدشه‌ای بر آنها وارد نشود و خیال داوطلبان عزیز آنقدر آسوده باشد که اطلاعات مندرج در پاسخنامه‌ها را برای بهره‌گیری در آزمون خود بکار گیرند. این کار با یاری خداوند بزرگ و همکاری نخبه‌ترین دانشجویان و اساتید کشور در انتشارات ارشد هماهنگ گردید و در تمامی مقاطع تحصیلی از کاردانی به کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری در حوزهٔ آزمون‌های سراسری – آزاد و پیام نور بسته‌های آموزشی شامل کتاب‌های بانک سوالات و کتاب‌های شرح جامع درس آماده گردید. در تهیه مجموعه‌های فوق‌الذکر از فارغ‌التحصیلان کارشناسی ارشد و دکتری که حائز رتبه‌های تک رقمی کنکور می‌باشند، استفاده کرده‌ایم، تا شما عزیزان بتوانید در راستای افزایش توان علمی خود در جهت نیل به مقصود خویش نایل آیید. بدون تردید می‌توان گفت که برای اولین بار در نظام آموزشی کشور مجموعه‌ای به این سبک عرضه می‌شود که در کیفیت و کمیت بی‌نظیر بوده و تمامی نیازهای دانشجویان و داوطلبان عزیز را پوشش می‌دهد. امید است که استفاده از این مجموعه عزیزان را در جهت موفقیت در آزمون یاری رسانده باشد. در پایان لازم به ذکر است که بی نقصی محض از آن خداوند متعال می‌باشد، بنا براین از تمامی خوانندگان و داوطلبان عزیز خواهشمندیم نظرات سازنده خود را در مورد این کتاب به سایت انتشارات ارشد اعلام نمایند تا ما را در جهت هر چه بهتر آماده کردن این محصولات یاری رسانند.

با تشکر

ناشـــــر

www.arshadbook. ir

پیشگفتار مولف

به نام خدا

کتاب حاضر در راستای تلاش‌های انتشارات ارشد برای دانشجویانی که می‌خواهند وارد مقطع کارشناسی ارشد جغرافیا شوند تهیه و تنظیم شده است و با توجه به گستردگی بسیار زیاد جغرافیای نظامی و موضوعات مربوط به آن سعی شده است که از بهترین منابع معتبر این رشته به زبان فارسی که از منابع آزمونهای کارشناسی ارشد می‌باشد استفاده شود و امید می‌رود که در این امر حداکثر فایده حاصل شود.

در اینجا جا دارد تا از تلاش‌های صمیمانه همکاران انتشارات محترم ارشد نیز تشکر نمایم و ضمنا در تهیه منابع این اثر از زحمات خانم اعظم اسماعیلی کارشناسی محترم کتابداری که نهایت همکاری را داشته اند نیز نهایت سپاس را دارم

با سپاس

سعید جهان‌آرای

با سپاس

فهرست مطالب

عنوان **صفحه**

پیشگفتار ناشر ۳
پیشگفتار مولف ۴

پیشگفتار

جغرافیای نظامی ۹

فصل اول: کلیات و تعاریف و اصول جغرافیای نظامی

عوامل طبیعی ۱۳
عوامل فرهنگی ۱۴
روابط فضایی ۱۴
عوارض زمین ۱۶
زمین مرتفع ۱۶
زمین نسبتاً مسطح ۱۶
فرورفتگی‌های توپوگرافیک ۱۷
زمین‌شناسی و انواع خاک‌ها ۱۷
پوشش گیاهی ۱۸
اقیانوس‌ها و سواحل ۱۸
نفوذپذیری ۱۸
جریان‌ها ۱۹
جزر و مد ۱۹
امواج ۱۹
کوه‌های یخ و تخته یخ‌های شناور ۲۰
توپوگرافی دریایی ۲۰
جوّ زمین ۲۰
فشار جوی ۲۰
بادها و جریان‌های هوا ۲۱
دمای هوا ۲۱
رطوبت ۲۱
سطوح روشنایی طبیعی ۲۱
طبقه‌بندی‌های اقلیمی ۲۲

عنوان **صفحه**

ویژگی‌های منطقه‌ای ۲۲
فضای داخلی و خارجی ۲۶
منطقه یک: سطوح حد فاصل ۲۷
منطقه دو (فضای پیرامونی) ۲۷
منطقه سه: ماه و فضای پیرامون آن ۲۷
منطقه چهار: پوشش خارجی ۲۷
منابع و کمبودها ۲۸
خلاصه فصل ۲۹
منابع فصل اول شرح جامع جغرافیای نظامی «کلیات، تعاریف و اصول جغرافیای نظامی» ۲۹
تست‌های آخر فصل ۳۰
پاسخ تست‌های آخر فصل ۳۳

فصل دوم: جمعیت‌شناسی

مذاهب ۳۷
مناطق شهری ۳۷
خطوط مواصلات (خطوط ارتباطی) ۳۸
خطوط لوله ۴۰
تمایلات نیروهای نظامی ۴۰
منازعات ژئوپولیتیک ۴۱
خلاصه فصل دوم ۴۲
منابع فصل دوم ۴۲
تست‌های آخر فصل ۴۳
پاسخ تست‌های آخر فصل ۴۵

فصل سوم: جغرافیای سیاسی – نظامی

جغرافیای نظامی ایران ۵۱
منطقه شمال غرب و غرب ایران ۵۱
جغرافیای نظامی استان کرمانشاه ۵۴
جغرافیای نظامی استان ایلام ۵۵
جغرافیای نظامی خوزستان ۵۶
جغرافیای نظامی ایران (شمال و شمال شرقی کشور) ۵۸

عنوان **صفحه**

حوزه‌ی ژئوپلتیکی دریای مازندران ۵۸
جغرافیای نظامی استان گیلان ۵۹
جغرافیای نظامی استان مازندران ۵۹
جغرافیای نظامی استان گلستان ۶۰
جغرافیای نظامی استان خراسان ۶۱
جغرافیای نظامی ایران (جنوب و جنوب شرق کشور) ۶۱
خلیج‌فارس و جزایر ایران ۶۱
اوضاع سیاسی امنیت و نظامی خلی‌جفارس ۶۳
جغرافیای نظامی استان کهگیلویه و بویر احمد ۶۳
استان فارس ۶۴
۱- کرانه‌ها ۶۵
۲- وضع داخلی منطقه ۶۵
جغرافیای نظامی استان بوشهر ۶۵
جغرافیای نظامی استان کرمان ۶۶
جغرافیای نظامی استان هرمزگان ۶۶
جغرافیای نظامی استان سیستان و بلوچستان ۶۷
جغرافیای نظامی استان یزد ۶۷
جغرافیای نظامی استان اصفهان ۶۹
جغرافیای نظامی استان لرستان ۶۹
جغرافیای نظامی استان مرکزی ۷۰
جغرافیای نظامی استان قم ۷۱
جغرافیای نظامی استان سمنان ۷۲
جغرافیای نظامی استان همدان ۷۲
جغرافیای نظامی استان تهران ۷۲
جغرافیای نظامی استان زنجان ۷۳
خلاصه فصل ۷۴
جغرافیای سیاسی – نظامی و جغرافیای نظامی استانها ۷۴
منابع فصل سوم جغرافیای نظامی ۷۴
جغرافیای سیاسی – نظامی و جغرافیای نظامی استانها ۷۴
تستهای آخر فصل ۷۵
پاسخنامه تست‌های آخر فصل ۷۸

فصل چهارم: جغرافیای نظامی ایران

کشورهای همجوار ۸۱
کشورهای حائل ۸۱
سرزمینهای با آرایش ناپیوسته ۸۲
کشورها دنباله‌دار ۸۲
آرایشهای اراضی منقطع ۸۲
همجواری؛ (همسایگی) ۸۲
جمهوری آذربایجان ۸۳

عنوان **صفحه**

جمهوری ارمنستان ۸۳
جمهوری ترکیه ۸۳
کشور عراق ۸۴
کشورهای ساحلی دریای مازندران ۸۴
جمهوری ترکمنستان ۸۴
جمهوری قزاقستان ۸۵
فدراسیون روسیه ۸۵
افغانستان ۸۶
پاکستان ۸۷
کویت ۸۷
عربستان ۸۷
بحرین ۸۷
قطر ۸۸
امارات متحده عربی ۸۸
عمان ۸۸
خلاصه فصل ۹۰
کشورهای همجوار ۹۰
منابع فصل چهارم (جغرافیای نظامی ایران) ۹۰
سوالات آخر فصل ۹۱
پاسخ تستهای آخر فصل ۹۴

فصل پنجم: جنگ تحمیلی عراق بر علیه ایران و عملیات‌های نظامی

اهداف علمیات ۱۰۱
این عملیات نتایج و دستاوردهایی به شرح زیر داشت ۱۰۱
تهاجم به ارتفاعات حاج عمران (اردیبهشت ۶۵) ۱۰۳
تهاجم به مهران (اردیبهشت ۶۵) ۱۰۳
عملیات کربلای ۸ ۱۰۴
خلاصه فصل ۱۰۶
منابع فصل پنجم ۱۰۶
تست های آخر فصل ۱۰۷
پاسخ تست‌های آخر فصل ۱۱۰
تست‌های جغرافیای نظامی ایران و کشورهای همجوار سراسری سال ۱۳۸۷ ۱۲۱
پاسخ تست‌های جغرافیای نظامی ایران و کشورهای همجوار سراسری سال ۱۳۸۷ ۱۲۱
تست‌های جغرافیای نظامی ایران و کشورهای همجوار سراسری سال ۱۳۸۸ ۱۲۱
پاسخ تست‌های جغرافیای نظامی ایران و کشورهای همجوار سراسری سال ۱۳۸۸ ۱۲۱
سوالات جغرافیای نظامی ایران و کشورهای همجوار سراسری سال ۱۳۹۰ ۱۲۰
پاسخنامه جغرافیای نظامی ایران و کشورهای همجوار سراسری سال ۱۳۹۰ ۱۲۳
سوالات جغرافیای نظامی ایران و کشورهای همجوار سراسری سال ۱۳۹۱ ۱۲۴
پاسخنامه جغرافیای نظامی ایران و کشورهای همجوار سراسری سال ۱۳۹۱ ۱۲۶
سؤالات جغرافیای نظامی ایران و کشورهای همجوار سراسری سال ۱۳۹۲ ۱۲۷
پاسخنامه جغرافیای نظامی ایران و کشورهای همجوار سراسری سال ۱۳۹۲ ۱۲۹

پیشگفتار

جغرافیای نظامی

جغرافیای نظامی یکی از شاخه‌های علوم جغرافیایی می‌باشد که به بررسی و تجزیه و تحلیل عوامل و پدیده‌های جغرافیایی برای ارائه راهبرد جغرافیایی جهت تدوین دکترین و استراتژی نظامی و پاسخگویی به نیازهای دفاعی و امنیتی در سطح گوناگون تصمیم‌گیری امنیت ملی یک کشور است.

جغرافیای نظامی، کاربرد علمی آثار و عوامل جغرافیایی را در طرح‌ریزی‌ها، اجرای عملیات و رزمایش‌ها، استقرار امنیت و دفاع در تعامل تهدیدات ارائه می‌نماید و تحقیق در آن مستلزم عنایت خاصی به مبانی علمی و روابط علت و معلولی عوارض و پدیده‌ها می‌باشد. روابط مکانی و فضایی از مهم‌ترین عناصر جغرافیایی مؤثر در فرآیند بررسی‌های نظامی می‌باشد.

جغرافیای نظامی تأثیر قابل توجهی در گذشته بر عملیات نظامی داشته است. جغرافیای نظامی روابط انسان با محیط و محیط با انسان را مورد بررسی قرار می‌دهد و در جهت استفاده برای مقاصد نظامی و امنیتی قرار می‌دهد. از این رو هر یک از عوامل و عناصر جغرافیایی نقش تعیین‌کننده‌ای در سرنوشت عملیات نظامی ایجاد می‌نمایند مانند عوامل طبیعی آب و هوا، هیدرولوژی، ژئومورفولوژی، جغرافیای زیستی و عوامل انسانی سرنوشت‌ساز از جمله؛ جمعیت، هوش و استعداد افراد، زبان و فرهنگ، آداب و رسوم و اعتقادات، انضباط و روحیه.

جغرافیای نظامی نمود عملی و انطباق دانش جغرافیا در عرصه کاربرد است و کاربرد عملی آن و عوامل جغرافیایی را در طرح‌ریزی‌ها و دفاع در مقابل تهدیدات ارائه می‌نماید.

شناخت مبانی و اصول جغرافیایی نظامی، کمک اساسی به بررسی منطقی، تجزیه و تحلیل مناطق جغرافیایی در زمین و در فضا، به طور معقول و منطقی نواحی همگنی هستند که دارای عوارض بارز توپوگرافی، آب و هوا، پوشش گیاهی و عوامل مؤثر انسانی بوده که تأثیرات یکنواختی در اتخاذ تصمیمات عملیاتی اعمال می‌کنند.

جغرافیای نظامی راهنمای مؤثری در طرح‌ریزی‌های ملی و برنامه‌ریزی کلان یک کشور اعم از آمایش سرزمین است تا مکان‌یابی مناسب طرح‌های توسعه و اقدامات سازندگی کشور مانند تأسیسات زیربنایی و صنعتی در هر شرایطی از ملاحظات امنیتی دفاعی برخوردار باشند.

از جمله تقسیم‌بندی جغرافیایی نظامی عبارت است از:

۱- تجزیه و تحلیل منطقه عملیات.

تعیین اثر عوارض طبیعی و انسانی یک منطقه در عملیات تاکتیکی نظامی می‌باشد.

۲- تجزیه و تحلیل صحنه جنگ:

این عمل برای تشریح تأثیر عملیات نظامی روی ویژگی‌های یک صحنه بالقوه و بالفعل جنگ مورد استفاده قرار می‌گیرد.

۳- جغرافیای سیاسی- نظامی:

کاربرد جغرافیای نظامی در سطح جهانی یا استراتژیک را جغرافیای سیاسی- نظامی می‌نامند. در بررسی جغرافیای نظامی ایران، رابطه بین ویژگی‌ها و عوامل جغرافیایی سرزمین ایران؛ مسائل امنیت و دفاع از سرزمین مورد تأکید می‌باشد که در هر نوع طرح‌ریزی امنیتی- دفاعی بایستی مورد توجه قرار گیرد.

فصل اول

کلیات و تعاریف و اصول جغرافیای نظامی

عناوین اصلی

- عوامل طبیعی
- عوامل فرهنگی
- روابط فضایی

عوارض زمین

پوشش گیاهی

اقیانوسها وسواحل جو زمین

ویژگیهای زمین

فصل اول

کلیات و تعاریف و اصول جغرافیای نظامی

جغرافیای نظامی در میان محدوده‌های وسیع موجود یکی از زیرمجموعه‌های متعددی است که بر تأثیر محیط‌های طبیعی و فرهنگی بر انواع مختلف عملیات‌های رزمی و پشتیبانی و نیز برنامه‌ها، طرح‌ها و خط مشی‌های سیاسی- نظامی در زمینه‌های جهانی، منطقه‌ای و محلی متمرکز است.

روابط فضایی همراه با وجود آب‌های حایل و وضعیت آنها به احتمال قوی اصلی‌ترین عوامل جغرافیایی هستند که با مکان، وسعت و شکل مناطق زمینی مرتبط هستند.

زمان‌های انتقال بین دو سامانه را موقعیت‌های نسبی و روش‌های حمل و نقل تعیین می‌کنند. مجموعه عوامل که گستره موجود برای مانور و میزان امنیت نسبی یا آسیب‌پذیری نقاط کلیدی در هر جا از مناطقی را که به لحاظ نظامی اهمیت دارند، طول و عرض و موقعیت منطقه تعیین می‌کند.

عوامل طبیعی

عوارض طبیعی زمین صحنه‌ای را به وجود می‌آورند که بر روی آنها می‌توان عملیات چشمگیر نظامی را در خشکی‌ها به نمایش گذاشت.

از جمله موضوعات مرتبط با عوارض طبیعی عبارتند از ناهمواری، زهکشی، الگوها، زمین‌شناسی و خاک.

استراتژیست‌های بلند پایه، هوانوردان، و ستاره‌شناسان به کوه‌ها و دره‌ها، فلات‌ها و جلگه‌های پست توجه می‌کنند.

سربازان خط مقدم با جزئیات سروکار دارند.

سربازان خط مقدم تپه‌های کوچک، آبگذرها، بستر و کرانه رودخانه‌ها به دیدگاه ریزبین آنها بسیار مهم‌تر است.

منطقه جنگلی انبوه با درختان مرتفع و فاصله مناسب بین درختان، که قطر تنه آنها و ساقه‌های متراکم گیاهان، شاخ و برگ‌ها و ضایعات مناسبی دارند همه به لحاظ نظامی حایز اهمیت می‌باشد.

آب‌ها حدود سه چهارم سطح زمین را پوشانده‌اند و وسعت اقیانوس آرام به تنهایی از سطح کل قاره‌ها و و جزایر جهان بیشتر است.

امواج، جزر و مدها، جریان‌ها، میزان شوری و دمای آب در هر نقطه‌ای از جهان حرکت کشتی‌ها و زیر دریایی‌ها را و گزینه‌هایی را که پیش روی آنهاست محدود می‌کنند. نیروهای نظامی را جو زمین در هوا و دریا و زمین احاطه کرده و می‌کند.

دمای هوا، بارش باران، تگرگ، توده‌های یخ، برف و باران، باد و رطوبت نسبی همراه با روشنی روز و تاریکی از عواملی هستند که توجه ویژه‌ای را می‌طلبند زیرا روند زمان‌بندی، اجرا و پشتیبانی از عملیات نظامی را در زمان صلح و جنگ به

شدت تحت تأثیر قرار می‌دهند. چهارمین محیط جغرافیایی شاخص فضای داخلی و خارجی است که پس از زمین و دریا و هوا قرار می‌گیرد.

عوامل فرهنگی

در سرشماری‌ها مواردی نظیر تعداد جمعیت، توزیع جمعیت، گروه‌های سنی، درصد مردان نسبت به زنان و تراکم شهری نسبت به روستایی‌ها مشخص می‌شود. اما سایر ویژگی‌هایی که از نظر نظامی مهم هستند عبارتند از: هوش فطری، زبان‌ها، گویش‌ها، میزان سواد، آداب و رسوم، باورها، عرق ملی، نظر مردم نسبت به خارجی‌ها (بی‌تفاوت، احساس احترام، اظهار نارضایتی، اعلام (دشمنی) انضباط، خلق و خو (منفعل یا تهاجمی) و شیوع بیماری‌های بومی.

آنچه که در خور توجه ویژه می‌باشد ایجاد رابطه میان گروه‌های نژادی، قومی، طایفه‌ای و مذهبی می‌باشد زیرا انزوا و تنهایی معمولاً به درگیری مسلحانه می‌انجامد.

شبکه‌های حمل و نقل می‌تواند توانایی‌های سیاستمداران و فرماندهان نظامی را برای استفاده بین قاره‌ای، منطقه‌ای و محلی از نیروهای نظامی افزایش داده یا با مانع روبرو سازد.

سیستم‌های ارتباط راه دور (رادیو، تلویزیون، تلفن، تلگراف، ماهواره‌های مخابراتی فضایی، اینترنت و کابل‌های زیر دریایی) اجرای منسجم توسط نظامیان مستقل و مشترک و چند ملیتی را تسهیل می‌کند.

عوامل جغرافیایی تنها زمانی به لحاظ سیاسی و نظامی اهمیت می‌یابند که با تأثیرات احتمالی سلسله عملیات نیروهای خودی و دشمن و مأموریت‌های محوله به آنها در طی درگیری‌ها و نیز عملیات غیر جنگی مرتبط می‌شوند.

عملیات مسلحانه رزمی و عملیات نظامی غیرجنگی را شاید هر کسی بتواند شرکت داشته باشد اما این عملیات را همه نمی‌توانند به صرف شرکت کردن به خوبی انجام دهند و تنها کسانی که آمادگی لازم را دارند به پیروزی دست می‌یابند و تجربه طولانی موجود از جنگ‌ها و عملیات نظامی نشان داده است که کلیه نظامیان هم‌تراز و ناظران و مشاوران آنها که امور مربوط به جغرافیا را به صورت هدفمند انجام داده و به آن احاطه داشته‌اند معمولاً برندگان این میادین و عملیات‌ها بوده‌اند اما کسانی که از اهمیت جغرافیا ارزیابی خوب و مناسبی نداشته‌اند ممکن است بر حسب تصادف موفق شوند.

روابط فضایی

روابط فضایی که تشکیل شده است از موقعیت، وسعت و شکل (خشکی‌ها و آب‌ها) به میزان زیادی توانایی‌ها و محدودیت‌ها و آسیب‌پذیری نیروهای نظامی را از دوره عصر حجر تا کنون تحت تأثیر قرار داده است و می‌توان با اطمینان پیش‌بینی کرد که تناسب روابط فضایی به طور قطع بدون تغییر بافی خواهد ماند.

هر ملتی که به اقیانوس دسترسی نداشته هرگز نتوانسته است نیروهای نظامی خود را در سطح جهان گسترش دهد. مثلاً آمریکا به علت داشتن بنادر پناهگاهی در سواحل بدون یخبندان و دسترسی به اقیانوس‌ها توانسته است نیروی نظامی خود را به سرعت از یک صحنه درگیری به صحنه‌ای دیگر منتقل نماید و روسیه با اینکه در کرانه‌های اقیانوس اطلس و آرام و منجمد شمالی طویل‌ترین خطوط ساحلی جهان را دارد اما به علت عدم دسترسی به آب‌های فرا ساحلی و دچار یخبندان شدن در فصول سال موقعیت مناسبی ندارند و تنها در دریای سیاه و نزدیکی دماغه شمالی نروژ که جریان گلف استریم آب‌های یخزده را گرم می‌کند دارای موقعیت مناسب می‌باشد.

البته داشتن کرانه‌های اقیانوس فی‌نفسه برای داشتن یک نیروی دریایی نیرومند کافی نمی‌باشد و عوامل دیگری همچون مسیرهای دسترسی بدون مانع، بنادر پناهگاهی و ارتباطات مناسب با پسکرانه‌ها باید وجود داشته باشند.

موقعیت‌های امن به لحاظ فیزیکی نیروهای خود را از نیروهای دشمن جدا می‌کنند آمریکا که اطرافش را آب‌های بسیار وسیعی احاطه کرده است که آن را از دشمنانش جدا ساخته است و به آنها اجازه یک تهاجم آبخاکی را نمی‌دهد، بنابراین تنها سلاح‌های فضا پایه، هواپیماهای دور پرواز و موشک‌ها و تروریست‌های فرا ملیتی تنها تهدیدهای جدی خارجی برای آنها می‌باشد.

مناطق حایل سپرهای مناسبی را ایجاد می‌کنند مانند پرده‌های آهنین که استالین در دهه ۱۹۴۰ آن را ایجاد کرد.

زمان، فاصله و اشکال حمل و نقل بر توانایی عملکرد مؤثر و سریع نیروها از یک مکان به مکان دیگر و همچنین جابه‌جایی سریع پس از ورود به محل مورد نظر تأثیر می‌گذارند. فاصله زیاد بین پایگاه‌های داخلی و مناطق عملیاتی فرصت اقدام به موقع نظامی در موقع اضطراری را کاهش می‌دهد.

استقرار مقدم نیرو در کشورهای دوست مشکلات مربوط به واکنش سریع را تا حدی کاهش می‌دهد.

بُعد مسافت همچنین ممکن است پیمان‌های همبستگی را مختل سازد. مثلاً، پیمان امنیتی ژاپن و آلمان در سال ۱۹۴۰ به علت مسافت زیاد با هم نتوانست یک هماهنگی بین آنها در جنگ ایجاد نماید.

نیروهایی که مکان‌های جغرافیایی برتر را در زمین و فضا تسخیر می‌کنند به بهترین شکل ممکن می‌توانند به اهداف مختلف خود دست یابند.

موقعیت‌های عملیاتی، استراتژیکی و تاکتیکی دارای اشکال مختلف بوده و اهداف متفاوتی را برآورده می‌سازند.

مرزهای مصنوعی که صرفاً خطوطی بر روی نقشه‌ها هستند برای کشورهای متحد یا بی‌طرفی که می‌خواهند جلوی تجاوز نیروهای نظامی خارجی را به آب‌ها و سرزمین خود بگیرند به منزله موانعی سیاسی محسوب می‌شوند که گاهی همچون موانع طبیعی جلوی عملیات نظامی را سد می‌کنند و متجاوزانی که به هر حال دست به تجاوز می‌زنند ممکن است یک تاوان نظامی، سیاسی، اقتصادی را پرداخت کنند. پناهگاه‌های امنی که در ورای مرزهای تغییرناپذیر قرار دارند نیز موانعی سیاسی محسوب می‌شوند.

در مناطقی که نسبت به تعداد نیروهای موجود بسیار وسیع هستند در مقایسه با مناطق شلوغ گزینه‌های تهاجمی مختلفی وجود دارد و آزادی عمل نیروها بیشتر است. کوچک بودن منطقه عملیات عموماً موجب می‌گردد که حملات جبهه‌ای با تلفات زیادی همراه شود.

نیروی زمینی و ناو تیپ‌های دریایی مهاجم در عصر پیشرفته کنونی که رزم نزدیک را بسیار مخاطره‌آمیز ساخته است یک منطقه وسیع مانوری نیاز دارد.

نیروهای دفاعی در زمین یا در دریا مناطقی را ترجیح می‌دهند که دارای فضای کافی برای اجرای مانورهای عرضی و عمقی باشند و آنها در صورت لزوم بتوانند مکان را با زمان معاوضه کنند و پس از آن هنگامی که نیروهای دشمن توان حرکت را از دست دادند آنها بتوانند نیروهای خود را تقویت کرده و مجدداً حمله نمایند. مناطق عملیاتی بزرگ گاهی برای یک کشور هم نقطه قوت است و هم نقطه ضعف محسوب می‌شود. وسعت بسیار زیاد برای کشورها مسلماً می‌تواند بیشتر یک نقطه ضعف نظامی باشد تا یک نقطه قوت مانند شوروی سابق، چین و هند که برای دفاع از خود به نیرو و توان و هزینه‌های بسیاری نیاز دارند.

شکل مطلوب عموماً برای هر کشوری یک برتری نظامی و شکل نامناسب یک نقطه ضعف است.

یک کشور دایره‌ای شکل که ثروت و دارایی‌های با ارزش آن به شکل مناسبی پراکنده شده و به اندازه کافی از نواحی حاشیه‌ای فاصله دارند کشور بی‌عیب و نقصی به شمار می‌رود. اما برخی از کشورها این مزیت را دارند ولی تعداد زیادی از کشورها دارای شکل کشیده، ناپیوسته و یا گسسته هستند مثلاً شیلی با ۲۶۵۰ مایل طول و پهنایی که در هیچ قسمتی از آن از ۲۵۰ (دویست و پنجاه) مایل تجاوز نمی‌کند شکل کشیده دارد.

مناطق نفوذ نظامی با شکل نه چندان کشیده تا داخل سرزمین دشمن امتداد می‌یابند مثل لشگر عراق در کویت در سال ۱۹۹۰ که به صورت مخاطره‌آمیزی در معرض خطر قرار گرفتند.

شبه جزیره‌ها بر خلاف مناطق نفوذ بیش‌تر به عنوان عاملی برای جداسازی درگیری‌ها عمل می‌کنند مثل درگیری نظامی در کره که سه سال ادامه داشت بدون آن که به سرزمین‌های اصلی کشیده شود.

اشکال ناپیوسته‌ای که از نظر نظامی مهم هستند اندازه‌های مختلف و میزان پایداری متفاوتی دارند.

پایگاه‌ها و تأسیسات مقدم که درون بوم‌های نیمه دائمی در خاک بیگانه هستند از اشکال ناپیوسته محسوب می‌شدند. مانند پایگاه دریایی آمریکا در گوانتانامو (کوبا). برون بوم‌ها عمدتاً موجودیتی سیاسی هستند که معمولاً به نقاطی بحرانی تبدیل می‌شوند.

اشکال گسسته عمدتاً برای کشورهای جزیره‌ای نظیر ژاپن و فیلیپین نمود پیدا می‌کند که بسیار آسیب‌پذیر هستند. شاخص‌ترین این کشورها اندونزی است که چند هزار جزیره که عمدتاً خالی از سکنه هستند آن را تشکیل می‌دهد.

منزوی بودن مانع از اجرای عملیات نظامی دفاعی یا تهاجمی هماهنگ شد. در مکان‌های کاملاً مجزا می‌شود و در برخی موارد (نظیر تیمور) نیز به ظهور جنبش‌های تجزیه‌طلبانه کمک می‌کند.

عوارض زمین

عوارض زمین (لند فرم‌ها) مبنایی را تشکیل می‌دهند که کلیه مشخصه‌های زمینی دیگر را می‌توان با آنها مقایسه کرد.

از نظر جغرافیایی نظامی عوارض زمین به سه نوع مهم تقسیم می‌شوند که عبارتند از:

۱- زمین‌های مرتفع: کوه‌ها، تپه‌ها، پشته‌ها، صخره‌ها و پرتگاه‌ها

۲- زمین‌های نسبتاً مسطح: دشت‌ها، فلات‌ها، مزاها (Mesa) و تپه‌های شاهد (loutte) (کلمه مزا اسپانیولی بوده به معنای میز است و تپه‌های شاهد تپه‌هایی با سطح فوقانی مسطح هستند و هنگامی تشکیل می‌شوند که لایه‌ای از سنگ سخت در روی لایه‌های سست قرار رگفته، آنها را از سایش و فرسودگی محافظت می‌کند.

۳- فرورفتگی‌ها: دره‌ها، حوضه‌های آبگیر، کانیون‌ها، تنگ‌ها، آبگنه‌ها، حفره‌های زیرزمینی، غارها، دهانه‌های مخروط آتشفشان.

زمین مرتفع

کوه‌ها و تپه‌ها واژه‌هایی حقیقی نیستند. تعریف این واژه‌ها به تعابیر ضمنی آنها بستگی دارد. شیب‌ها که مشخص‌کننده میزان فراز و نشیب‌های عمودی بر روی محورهای منفی و یا مثبت بیان می‌گردند.

شیب‌های تند به شدت قابلیت انعطاف نظامی را محدود می‌کنند. میزان مهارت نیروهای زمینی در عبور از زمین‌های با شیب تند.

اگر خط‌الرأس جغرافیایی بر خط‌الرأس نظامی منطبق شود، نقاطی که بر روی شیب‌های عاری از پوشش قرار دارند از بالا تا پایین هر تپه‌ای را می‌توان مشاهده کرد. نقاط کور معمولاً ناهمواری‌های سطحی (blind spots) هستند که در اصطلاح نظامی جان‌پناه را بوجود می‌آورند.

زمین نسبتاً مسطح

شیب‌ها در هیچ نقطه‌ای از دشت‌های بزرگ و فلات‌ها از ۵ تا ۱۵ درجه بیشتر نمی‌شوند و به استثنای برآمدگی‌های منفردی که با شیب تندی در بالای دیگر زمین‌های افقی ظاهر می‌شوند.

زمین‌های نسبتاً مسطح در طول تاریخ شاهد عملیات نظامی عمده‌ای بوده‌اند.